

ԵՐԱԽԱՅՐԻՔ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ

Ի Ա. Լ. Ի Պ. Ե Ա. Ն. ՈՒ Ս ՈՒ Մ Ն Ա Ր Ա. Ն Ի Ն Ա. Զ. Գ. Ի Ս Հ Ա. Յ Ո Յ

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ա. Բ. Կ ՈՒ Թ. Ի Ի Ն.

Արդեօք պետք է աշակերտաց առ ծնողս գրած եւ անոնցմէ ընդունած նամակները կարդալ. երբ հարկաւոր է կարդալ, ո՞վ պետք է կարդայ :

Այս խնդրոյս վրայ մեր կարծիքն ըսելէն առաջ՝ պէտք է մտքերնիս բերեմք, եղբարք, որ մեր մեծարգոյ Տեսուչը այս առաջարկութիւնն ըրած ժամանակը կերպով մը յայտնի ըրաւ նաեւ իւր կարծիքը, այսինքն թէ ուսումնարանիս մեծերուն աւելի ակնորոշելի ազատութիւն եւ աւելի թեթեւութիւն է նամակները չկարդալը : Բայց որովհետեւ մեր պարտքն է այսպիսի խնդրոց մէջ մտածել նաեւ իւրաքանչիւր աշակերտի անձնական օգուտը, եւ ընդհանրապէս ազգային ուսումնարանիս պատուոյն պահպանութիւնը եւ յառաջադիմութիւնը, կհամարձակիմք առանց վախճալու մեր կարծիքն ըսել :

Նախ՝ թէպէտ եւ աշակերտաց կարելի է խրատ տալ որ իրենց առ ծնողս գրած նամակներուն մէջ անպատշաճ բաներ, եւ փոքր պատճառներով անհիմն գանգատներ չգրեն ուսումնարանիս եւ մեծաւորաց, ուսուցչաց եւ աշակերտաց վերայ, բայց յայտնի բան է որ այն խրատը միշտ բաւական չլինիր. այլ նորեկ կամ դեռահասակ աշակերտը բանի մը համար բարկացած ժամանակը՝ այնպիսի խօսքեր կգրէ, ուստի գէշ հետեւանքներ կրնան ծագիլ իմնաս ուսումնարանին եւ խորտմութիւն ծնողացը. եւ թէեւ գրողը վերջը կզղջայ սովորաբար ըրածին վերայ, բայց ժամանակը անցած կլինի :

Արդէն ամենայն աշակերտաց հրաման տրուած է որ եթէ գանգատ մը ունին՝ երթան իմացընեն Տեսչին, եւ նա պէտք եղած քննութիւնը եւ դատաստանը կընէ արդար կերպով. այնուհետեւ աշակերտք ի՞նչ հարկաւորութիւն կունենան նամակներուն մէջ իմացընելու ծնողաց իրենց գանգատները : Ո՛չ ապաքէն վնաս է այն իրենց եւ ուսումնարանին անուանը : Հապա ո՞ւր թողումք ծնողաց անհանգստութիւնը, եւ այն պատճառաւ նոցա ուսումնարանիս մեծերուն տուած զուր նեղութիւնը : Վասն զի կգտնուին հայրեր որ իրենց որդւոց գանգատները լսելով՝ նամակ կգրեն մեծաւորաց եւ կտրտնջան որ իբր թէ իրենց որդիքը գէշ կնայուին. թէպէտ եւ խելօք հայրեր ալ կգտնուին որ երբ իրենց որդիքը գանգատ կըգրեն նամակներուն մէջ, խոհեմութեամբ կխրատեն իրենց որդիքը, եւ խստիւ կպատուիրեն որ այնպիսի տրտունջներ չգրեն : Ահա այս պատճառներով կտեսնեմք որ նորեկ եւ դեռահասակ աշակերտաց նամակները պէտք է կարդացուին ու քննուին եւ յետոյ յուղարկուին ծնողաց :

Այժմ տեսնեմք թէ արդեօք ո՞վ պէտք է կարդայ աշակերտաց նամակները : — Ամէնքն ալ կրտեսնեն եւ կվկայեն որ մեծարգոյ Տեսչին պաշտօնը ծանր ու դժուարին է արդէն. եւ եթէ նամակներուն կարդացուիլն ալ նորա վերայ մնայ, աշխատանքը հարկաւ աւելի կծանրանայ : Ուստի իմ կողմանէս աւելի լաւ կհամարիմ որ առ ծնողս գնացած նամակներուն կարդացմունքը յանձնուի երկու մեծ աշակերտաց՝ վերի դասարանէն, եւ նոքա գրուած նամակները կարդան՝ ամենեւին մէկու մը չցուցընելով. եթէ անոնց մէջ գանգատն անպատշաճ բաներ՝ քողցուածամբ խրատեն գրողները, եւ այն նամակին տեղը ուրիշ նոր մը գրել տան. իսկ եթէ յանկարծ աշակերտ մը մտիկ չընէ անոնց ըսածին, այն ատեն այն երկու աշակերտքը իհարկէ Տեսչին կիմացընեն :

Ըսողներ եղան մեր մէջ թէ նամակներուն կարդացուիլը վերակացուաց յանձնուի. բայց իմ կարծեօքս աւելի լաւ է մեծ աշակերտաց յանձնուիլը, քան թէ վերակացուաց. վասն զի նախ՝ վերակացուը այս աշխատութիւնը իրենց ծանր կհամարին. երկրորդ՝ անով իրենց գործէն ետ կըրնան մնալ. եւ երրորդ՝ կարծեմ թէ աշակերտք այսպիսի նիւթոյ մէջ աւելի շուտով կլսեն մեծ աշակերտի մը՝ որ քողցուածամբ գիրենք խրատէ, քան թէ վերակացուի : Այն երկու ընտրեալ աշակերտք կրնան նաեւ նամակները կնքել, հասցէները գրել, եւ բոլորովին պատրաստ մատուցանել Տեսչին, որուն կմնայ միայն յուղարկելը : Իսկ այն երկու աշակերտաց ընտրութիւնը լաւ է որ Տեսուչն ընէ :

Բայց որո՞ւն արդեօք կրնամք թողուլ որ կարդան այն նամակները՝ զորս աշակերտք իրենց ծնողքէն կընդունին. ո՞վ արդեօք կուզէ որ իւր հօրը գրած նամակները վերակացու կամ աշակերտ մը կարդայ : — Եւ ոչ ոք : — Ապա ուրեմն ծնողաց գրած նամակները չեմք կրնար ուրիշի յանձնել՝ բաց իՏեսչէն : Արդէն ինքը գիտէ թէ որո՞ց հայրերը ի՞նչ գաղափարի տէր մարդիկ են, եւ թէ որոցմէ՞ ընդունուած նամակները պէտք է կարդացուին. ուստի եւ ամենունը չկարդար : Բայց բոլորովին ալ չկարդալ աշակերտաց ընդունած նամակները անկարելի է. վասն զի կգտնուին թեթեւամիտ հայրեր եւ բարեկամներ որ իրենց նամակներուն մէջ անխոհեմութեամբ կը յայտնեն իրենց որդւոցը մօտիկ ազգականի մը մահը, կամ ուրիշ տեսակ դժբաղդութիւններ, որ աշակերտին սաստիկ ցաւ եւ շփոթութիւն կը պատճառեն. որով կրնայ դասերէն պաղիլ, ընկերներէն ետ մնալ, եւ մինչեւ հիւանդութեան հանդիպիլ. իսկ եթէ տղան արդէն քիչ մը հի-

ւանդ է, զայն լսելով աւելի կծանրանայ. բայց եթէ Տեսուչը կարգայ այն նամակները, կամ չիմացնենք աշակերտին այն ցաւալի լուրը քիչ մը ժամանակ, կամ այնպիսի զգուշաւոր խորհուրդ եւամբ կիմացնէ որ աշակերտը սաստիկ չտըրտմիր ու չլնասուիր:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԵՐԶԵԱՆ, ԽԱՐԱՍՈՒՅԻ
Աշ. Գ. Դասարանի.

ԻՆՈՅՆ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ.

Այս նիւթիս վերայ ընդհանուր տեսութեամբ դատելով՝ ընդդէմ քաղաքավարութեան կիսամարիմբ ուրիշի նամակներ կարգալը. վասն զի աշխարհիս մէջ սակաւ մարդ կգտնուի որ կամենայ իւր ծածուկ խորհուրդը կամ մտքի նպատակը ուրիշ մարդոյ յայտնել, եւ այն միայն խորհրդակից եւ սրտակից բարեկամի: Բայց մեք այս նիւթիս մէջ հասարակաց վերայ խօսիլը թողու՛մք, եւ մեր մտադրութիւնը դարձուցանեմք Ուսումնարանիս աշակերտաց նամակներուն վերայ:

Ինձ կերելի թէ մեծարգոյ Տեսուչը պէտք չէ կարգայ աշակերտաց նամակները. վասն զի աշակերտը ըստ մեծի մասին դեռ այնքան հասկացողութիւն եւ կրթութիւն չունին որ իմանան թէ ի՞նչ վնասակար հետեւանքներ կեղնեն անզգուշութեամբ գրուած նամակներէն:

Արդէն ամենեցուն յայտնի է թէ երբ աշակերտաց հրաման տրուի որ ի՞նչ կուզեն գրեն ծնողաց, եւ խօսք տրուի որ նամակները չկարդացուին, մանաւանդ նոր եկած եւ փոքրահասակ աշակերտաց նամակները, շատ անախորժ հետեւանքներ կարող են ծագիլ: Այս հետեւանքներէն մէկ երկուքը միայն յիշեմք, եւ այն՝ ըստ մեծի մասին Հայաստանցոցս համար, որովհետեւ մեծ տարբերութիւն կայ մեր եւ այս կողմի սովորութեանց մէջ, թէ՛ կերակրոյ, թէ՛ հագուստի եւ թէ՛ այլ բաներու կողմանէ: Եթէ մէկ Հայաստանցի տղայ, մանաւանդ փոքրերէն, ինքզինքը կը տեսնէ այս տեղ՝ հեռացած իծնողաց, եւ միանգամայն յայնպիսի զուարճութեանց զօրս ինքն հարկաւ վայելել է իւր մայրենի երկրին մէջ, այսինքն երկար քնանալէն, անպատշաճ եւ անյարմար ժամանակ հաց ուտելէն, զանազան պողեղէններէ, եւ սոցա նման շատ պարապ զուարճութիւններէ, յայնժամ նամակ գրելու որ լինի՝ հարկաւ կայտնէ ծնողաց այսպիսի իրեն համար ցաւալի դրութիւնը, եւ կգանգատի անշուշտ այս տեղի վարժապետաց վերայ որ իբր թէ սաստիկ խիստ կամ երեսպաշտ են. մանաւանդ երբոր չարութեան կամ ծուլութեան համար պատժուած լինելով՝ չայէ կամ կերակրէ զրկուած լինի եւ կամ աւելի մեծ պատճառով սեւ տախտակի վերայ գրուած լինի, հարկաւ պէտք է գրէ անպատճառ, մինչդեռ չէ հասկացած թէ արդեօք ծնողքը ինչո՞ւ հեռացնելով իւրեանց գրկէն զիւրեանց սիրելի որդիքը, օտար երկիր կյուղարկեն որ գնան ուսանին, կրթուին եւ միանգամայն ի-

մանան թէ մարդս ինչո՞ւ համար ստեղծուած է, եւ ի՞նչ պարտքեր ունի կատարելու այս անցաւոր աշխարհիս մէջ: Իսկ ծնողք իմանալով իւրեանց հեռացեալ որդւոց դրութիւնը, միանգամայն իծնողական սիրոյ շարժեալ, կմոռանան իւրեանց դիտաւորութիւնը եւ իւրեանց որդւոց օտար երկիր գնալուն պատճառը. եւ փոխանակ զինքն յանդիմանելու եւ խրատելու այնպիսի անհիմն դժգոհութեանց վերայ, եւ քաջալերելու որ համբերեն պէսպէս նեղութեանց եւ վշտաց մինչեւ ուսման պտուղը վայելն, — կսկսին մեծամեծ խորխտանօք բողոքել Ուսումնարանի մեծաւորաց դէմ, թերեւս եւ կպահանջեն որ իւրեանց որդիքը ետ յուղարկեն, ասելով թէ «Չուզեմք այսուհետեւ մեր որդւոց այդպիսի կրթութիւն տալ, ինչպէս որդւոյս նամակէն կերելի, այլ թող մեր աչքի առջեւ յիմար մնայ, քան թէ հեռանալով նեղութիւն քաշէ օտարութեան մէջ»:

Դարձեալ, կարելի է՝ ինչպէս որ շատ անգամ կպատահի՝ մէկ աշակերտի տնէն եկած նամակին մէջ յայտնուած լինի թէ հայրը կամ մէկ ազգականը վախճանած է. արդեօք երբ տղայն նամակը կարդայ, նորա սիրտը ի՞նչ կլինի, ի՞նչ ցաւալի տրտմութեան մէջ կընկնի, մանաւանդ եթէ յանկարծ ինքն եւս նոյն ժամանակին հիւանդութեան մէջ լինի եւ կամ փոքրահասակ: Բայց երբ սկզբէն Տեսուչը բանայ նամակը եւ տեղեկանայ եղած բանին, ամենեւին ձայն չհաներ եւ մէկու մը չա՛սեր, մինչեւ որ տղայն առողջանայ. կամ թէ կերթայ իւր հայրենիքը՝ եւ այն ժամանակ ազգականները կնային թէ ի՞նչ պիտի ասեն, թէ կուլան, թէ կկոծին եւ թէ սուգ կանեն, այդ իւրեանք գիտեն, այս տեղի գործ չէ:

Դիցուք թէ հրաման տրուի որ մեծ աշակերտաց նամակները չկարդան. բայց մարդ կասկածանքի կերթայ, թէ կարելի է նաեւ նոցանէ ոմանք յայնժամ աւելի վստահութիւն առնուն եւ սկսին անակնունելի բաներ գրել: Բայց մի եւ նոյն ժամանակ նկատել պէտք է որ մեծարգոյ Տեսուչը կարգայ նամակները, բայց ոչ եւ վերակացուն. որովհետեւ շատ աշակերտք այդպիսի բանէ կզգուրին եւ չեն կամենար որ նամակին ծածուկը վերակացուն իմանայ. ուստի եւ այն բանը որ գրելու էին, հարկաւ չեն գրեր, եւ երբեմն նամակ եւս չեն գրեր:

Խօսքս վերջացնեմ ըսելով թէ երկու կողմի նամակները եւս պէտք է կարդացուին անպատճառ՝ նոցա հետեւանքը աչքի առաջը բերելով, եւ այս՝ գէթ առ ժամանակ մի. որովհետեւ, ինչպէս վերը յայտնեցինք, ուսումնարանս նորակառոյց լինելով՝ հեռաւոր մարդիկ մէկ սուտ բան լսելուն պէս՝ կարող են յիրաւի տեղ դնել: Իսկ երբոր ուրիշ երեւելի ուսումնարանաց նման բարեհաջակուի, այն ժամանակ նամակները թէ կարդան եւ թէ չկարդան, վերը յիշուած հետեւանքները չեն հանդիպիր:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԵՐԶԵՐԵԱՆԵՅ, ԳԱՆՁԱԿԵՏԻ
Աշ. Գ. Դասարանի.

Հրամայեցաք տպագրել. իթեողոսիա, ի 11 Փետրուարի 1862. Դարբիէլ Վ. Այվազեան.

ԻՏպարանի Խալիպեան Ուսումնարանի ազգիս Հայոց: